

Motion till riksdagen

1987/88:Fi16

av Anne Wibble m. fl. (fp)

med anledning av prop. 1987/88:95 om datapolitik
för statsförvaltningen

Enligt folkpartiets mening är propositionen mest ord.

De förslag som framförs är ofta oprecisa. Vad innebär t.ex. den samrådsskyldighet som åberopas ett antal gånger texten igenom? Vem fattar beslut om myndigheterna inte kommer överens? Betyder det vetorätt för ena myndigheten eller att frågan skall hänskjutas till regeringen?

Propositionen visar att man inte har klart för sig att nästan varje myndighet har sin egen ADB-historia. En historia som ofta kan beskrivas som lapptäcke, men som finns där. Varje diskussion med, inom, eller mellan myndigheter måste starta utifrån den. T.ex. vad har myndigheten i dag av samlade erfarenheter, personalkunskaper, hårdvaror/datorer och mjukvaror/program och vad kommer myndigheten att behöva i framtiden i relation till verksamhetens mål? En diskussion utifrån dessa premisser och detta synsätt ger betydligt mindre utrymme för standardlösningar än vad propositionen utgår ifrån.

Integritet

Folkpartiet anser att propositionen tar "lätt" på integritetsfrågorna. Integritet nämns i inledningskapitlet. Men i kapitlet om systemutveckling (2.2) talas om hur man skall utnyttja informationen som gemensam resurs. Där nämns inte ett ord om att detta gemensamma utnyttjande kan innebära risker för intrång i medborgarnas personliga integritet.

Folkpartiet vill särskilt betona att det är nödvändigt att tidigt i problemanalysen, systemarbetet och programutvecklingen lägga vikt vid integritetsaspekter.

Offentlighetsprincipen

Lika viktigt är, att man redan i inledningsskedet bestämmer sig för att främja en aktiv allmänhetsinsyn i myndigheternas informationssystem. Det innebär att system och program skall konstrueras utifrån tillgänglighet för medborgarna enligt offentlighetsprincipen. Tillgängligheten ökar inte av sig själv vid en datorisering – man kan få det intrycket av texten – utan beror på hur systemen planeras och programmen konstrueras från allra första början. Folkpartiet anser att medborgarnas insyn i allmänna handlingar dvs.

tillgänglighet är dålig och oftast mycket omständlig och besvärlig. Vi anser att offentlighetsprincipen utifrån medborgarnas perspektiv inte poängteras tillräckligt i denna proposition. Detta problemområde berörs även i KU:s betänkande 1987/88:5.

Mot. 1987/88
Fi16

Utbildning

Avsnittet om De anställda och ADB-tekniken ger en diskussion och prioritering av vilka personalgrupper som skall stimuleras till ADB-kompetens. I första hand krävs åtgärder för chefers och ledares utbildning. Därefter kommer man fram till vad som kan göras för de anställda vars arbetssituation radikalt förändras. Denna turordning är typisk för regeringens synsätt och det gör att klyftan mellan högre tjänstemän (oftast män) och kortutbildade (oftast kvinnor) kommer att öka. För folkpartiet är det i stället naturligt att använda den motsatta ordningen, och låta resonemangen utgå från åtgärder för flertalet av de anställda. Först därefter vill vi ta upp chefers kompetensutveckling, eftersom vi inte önskar eller tror på ett samhälle där allt utgår från toppen.

Bl. a. visade projektet – arbetsmiljöfondens utvecklingsprogram för ny teknik, arbetsorganisation och Arbetsmiljö – hur nödvändigt det är att ha ett lärande på bredden och en bred kompetenshöjning vid förändringar. Utan kompetenshöjning på bredden går förändringar mycket trögt eller är omöjliga att genomföra på ett effektivt sätt. Självklart måste den enskilda myndighetens behov styra de utbildningar som skall utnyttjas.

De utbildningsåtgärder, som föreslås i texten, skall enligt propositionen genomföras av statens institut för personalutveckling (SIPU) och av statskontoret.

Enligt vår mening är det önskvärt att i hög grad anlita även privata, utbildningsarrangörer och/eller olika specialkurser som universiteten erbjuder.

Den offentliga sektorn bör samverka och samarbeta med den privata, och inte isolera sig. Det ger möjligheter till erfarenhetsutbyte på ett enkelt och praktiskt sätt som båda har nytta av. Avsnitt 2.1.3. talar om att utveckla datorstödd utbildning och utbildningspaket. Det är en lång och dyrbar process att utveckla datorstödda utbildningspaket. På den svenska marknaden finns flera utbildningsarrangörer som utvecklat sådana, deras erfarenheter borde tas till vara och deras "paket" borde kunna användas även av svensk statsförvaltning.

Jämställdhet

Vi instämmer, nu som många gånger tidigare, i propositionens tankar om att främja jämställdhet på arbetsplatserna genom att särskilt uppmärksamma kvinnors möjligheter till avancemang från assistent- och biträdestjänster.

Men vi tror inte att "uppmärksamma" räcker. Därför välkomnar vi förslaget till att utarbeta en "vägledning" för myndigheterna. Vi anser dock att uppdraget till SIPU skall ges ett bestämt datum då det skall vara genomfört.

Vi vill också vidga syftet med vägledningen. Den bör också handla om att ta till vara kvinnors goda praktiska erfarenheter av att arbeta med ADB. Erfarenheter som är tillgångar även vid organisationsutveckling, probleminventering, systemutveckling, programmering och databaskonstruktion. Vägledningen bör ta upp hur kvinnors praktiska erfarenheter kan tas till vara och kvinnors möjlighet att avancera inom förvaltningarnas ADB-arbete.

Mot. 1987/88
Fi16

Arbetsmiljö – bildskärmar

I avsnittet om Arbetsmiljö (2.3) sätts tidsmål för när statliga bildskärmar skall ha vissa egenskaper. Folkpartiet utgår ifrån att dessa egenskaper också bör gälla privata och kommunala bildskärmar. Hela frågan om ADB-utrustningens egenskaper bör överlämnas till arbetarskyddsstyrelsen, eftersom den har expertkunnandet och är expertmyndighet inom arbetsmiljön. Speciella gränsvärden för statliga bildskärmar eller speciella regler för statligt anställdas arbete vid datorer kan inte accepteras enligt vårt synsätt.

Datorstödda arbetsplatser för handikappade

I förslagen om datorstödda arbetsplatser för handikappade hänvisar man till statskontoret, utan att avdela några pengar. En i sammanhanget naturlig part är STU, som har pengar och kompetens för forskning och utveckling. Det avtal som propositionen hänvisar till om tio arbetsplatser och åtta skolplatser är enligt vårt sätt att se det blygsamt, ja, futtigt. Det har i flera år talats om hur handikappade genom ADB-tekniken kan få tillträde till arbetsmarknaden och med datoriserade hjälpmedel inte behöver uppleva sig som handikappade. På flera orter i landet genomförs utbildningar med mycket goda resultat. De handikappade med ADB-utbildning och datorstödda arbetshjälpmedel är eftertraktade och får arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Det är då önskvärt att STU i samverkan med industrin i ökande grad medverkar till att initiera demonstrations- och utvecklingsprojekt kring datorstödda arbetsplatser för handikappade. Det är viktigt att kunna visa fram de nya praktiska möjligheter för handikappade som datatekniken möjliggör.

Säkerhet

I propositionen förs ett omfattande resonemang om åtgärder i samband med förbättrad säkerhet och sekretess i offentliga datasystem. Förvånansvärt nog betonas inte den kanske mest väsentliga generella åtgärden för att uppnå förbättrad säkerhet, nämligen att decentralisera register och registerföring. Att dela upp stora centrala datorsystem i mindre regionala är enligt folkpartiets mening den bästa åtgärden för att stärka sekretessen och minska säkerhetsriskerna. Även diskussionen om förnyelse och omprövning av ADB-system i drift undviker på samma sätt att nämna begreppet decentralisering.

Folkpartiet har i partimotionen i januari 1988 om data och integritet beskrivit hur vi vill att stora centrala dataregister skall delas upp geografiskt.

En uppdelning har positiva effekter för medborgarnas personliga integritet och för säkerheten i registren. I partimotionen hänvisar vi till försvarsutskottets beslut om att ÖCB skall vara samordnande myndighet för säkerheten i datasystem. Försvarsutskottet ansåg bl. a. att det fanns gemensamma metodproblem för säkerhetsarbetet i fred såväl som i krig.

I proposition som nu behandlas ges statskontoret i uppdrag att utarbeta en vägledning för säkerhetsarbetet inom olika statliga myndigheter. Det anges att vägledningen skall arbetas fram i samråd med ÖCB.

Folkpartiet anser att detta är ett exempel på att regeringen inte har den överblick i säkerhetsarbetet som den borde ha. Hösten 1987 fick nämligen ÖCB samordningsansvaret av riksdagen. Nu våren 1988 ger regeringen samma ansvar till statskontoret.

Den uppdelning som propositionen anger är dessutom oklar och överlappande; statskontoret skall ha "samordningsansvaret i fred inom civila statsförvaltningen inkl. affärsverken", ÖCBs ansvar "bör inte gälla enskilda ADB-system utan helheten, spec. uppmärksamhet på ADB-system som är sammanbundna".

Enligt vår mening är detta ett byråkratiskt försök att sitta på två stolar samtidigt dvs. tillfredsställa alla parter och det kommer inte att gagna säkerhetsarbetet i Sverige. Folkpartiet avvisar denna uppdelning och menar att ÖCB har tilldelats ansvaret för säkerhetsarbetet av riksdagen hösten 1987 och skall ha det i fortsättningen.

Nya beslutsordningar för ADB-investeringar

Hela avsnittet är oklart. Texten tar upp många olika saker utan att klart definiera vad som menas med vad. Trots noggrann läsning gårdet ej att förstå vad propositionen egentligen menar att myndigheter själva skall få bestämma och själva upphandla.

Folkpartiet anser att resp. myndighet bör ha det fulla ansvaret för verksamhetens måluppfyllelse. I det ansvaret ligger att anskaffa de hjälpmedel som verksamhetens art kräver. Databehandlingsutrustning (maskiner, program, utbildning, konsultstöd m. m.) skall behandlas som andra investeringar och föras fram i ordinarie petitaarbetet. Självklart kommer en ansvarig myndighet att använda de hjälpmedel/kompetenser som står att få när den skall välja utrustning, utifrån de krav som ställs på myndigheten från statsmakten/medborgarna. En sådan kompetens är statskontoret, som har överblick över marknaden och statliga datorsystem.

Olika myndigheter skall löpande utvärdera sin verksamhet emot uppställda mål. I den löpande utvärderingen ingår egna ADB-rutiner.

Folkpartiet anser att det räcker om statliga myndigheter för fram sina investeringsplaner vad gäller ADB-utrustning i petita utan anmälning till statskontoret.

Forskning/utveckling

Beträffande forskning och utveckling för informationsteknologi i offentlig verksamhet nöjer sig propositionen med att föreslå inrättande av ett tillfälligt

”utvecklingsråd” inom statskontoret. Folkpartiet anser att detta är en för passiv inställning. Det finns goda möjligheter att med hjälp av t. ex. medel från Informationsteknologiprogrammet (via STU eller televerket) starta offentliga demonstrationssystem av allmänt intresse. Som exempel vill vi nämna användning av s. k. intelligenta kort för sjukjournaler, prov med ökad tillgång till samhällsinformation via hemterminaler, regionala lokala kommunikationssystem m. m.

Mot. 1987/88
Fi16

QZ

I propositionen föreslås att datorcentralen QZ skall omvandlas till bolag och drivas på affärsmässiga grunder. Propositionen föreslår en samordning med det statliga bolaget DAFA AB. Folkpartiet anser att QZ bör bolagiseras, men vi anser att privata ägare bör kunna driva QZ i öppen regi.

Hemställen

Med stöd av det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om integritet och offentlighet,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samarbete med privata utbildningsarrangörer och universitetens resurser,
3. att riksdagen hos regeringen begär att SIPU ges ett bestämt datum när arbetet med jämställdhetsarbetet skall vara slutfört,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående att frågan om bildskärmars egenskaper överlämnas till arbetarskyddsstyrelsen för ställningstagande,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om handikappades arbetsmöjligheter och datorstödda arbetsplatser,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ansvaret för säkerhetsarbetet,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att statsförvaltningens ADB-investeringar skall behandlas som andra investeringar utan anmälning till statskontoret.

Stockholm den 5 april 1988

Anne Wibble (fp)

Lars De Geer (fp)

Lennart Alsén (fp)

Margitta Edgren (fp)